

Leve de overheid?

Deze werkvorm kan op zichzelf staan, maar kan ook goed worden uitgevoerd als vervolg op Leve de overheid!

Korte omschrijving van de werkvorm (havo/vwo)

De docent noemt een aantal taken en vraagt aan de leerlingen wie volgens hen deze taak moet uitvoeren. Vraag de leerlingen steeds om per taak te bepalen wie deze taak volgens hen moet uitvoeren. Ze kunnen daarbij kiezen tussen de vier hoeken van het lokaal. Elke hoek staat voor een bepaalde actor die de taak kan uitvoeren: overheid, bedrijf, organisatie of bedrijf met subsidie, organisatie zonder subsidie.

Leerdoel

- Leerlingen bepalen hun standpunt over de taken van de overheid en andere actoren.
- Leerlingen kunnen die standpunten koppelen aan de politieke (hoofd)stromingen.

Duur

30 minuten

Wat doet de docent?

- Leg uit dat de klas gaat discussiëren over de vraag welke taken door wie moeten worden uitgevoerd: overheid, bedrijven, organisaties met of zonder subsidie van de overheid.
- Deze discussie heeft te maken met de definitie van een collectief goed: *de overheid zorgt voor een aantal zaken die van algemeen belang geacht worden, die moeilijk via de markt kunnen worden aangeboden, maar in principe voor iedereen beschikbaar moeten zijn. De overheid is dan nodig voor het ontwikkelen en in standhouden van collectieve goederen. Een collectief goed is een goed waarvan ieder gebruik maakt of kan maken. In de tegenwoordige samenleving worden de meeste collectieve goederen gerealiseerd doordat mensen verplicht zijn eraan bij te dragen. Ze betalen belasting aan de staat. De staat verschaft daarmee vervolgens allerlei collectieve goederen.*

In het kort zijn de kenmerken van een collectief goed:

- In het algemeen belang
- Moet voor iedereen beschikbaar zijn
- Zonder de overheid wordt het goed (door de markt) niet geproduceerd.
- Mensen worden verplicht mee te betalen (via belastingen).

Je kunt discussiëren over de vraag of iets een collectief goed is dat alleen door de overheid kan worden aangeboden. Sommige overheidstaken werden lang als collectief goed beschouwd, maar worden inmiddels niet meer door de overheid, maar door bedrijven geproduceerd.

- Vraag de leerlingen steeds om per taak te bepalen wie deze taak volgens hen moet uitvoeren. Ze kunnen daarbij kiezen tussen de vier hoeken van het lokaal. Elke hoek staat voor een bepaalde actor die de taak kan uitvoeren: overheid, bedrijf, organisatie met subsidie, organisatie zonder subsidie. Vraag de leerlingen eerst na te denken voor ze een bepaalde hoek van het lokaal kiezen.
- Stel zodra de leerlingen op hun plek staan een aantal van de volgende vragen. Laat twee of drie leerlingen die op verschillende plekken staan één of meerdere vragen beantwoorden. Zorg dat gedurende de hele werkvorm alle leerlingen aan het woord komen. U hoeft niet bij elk onderwerp alle vragen te beantwoorden. Voor de vragen III tot en met VI vindt u op de volgende pagina een antwoordmodel.
 - I. Waarom vind je dat deze actor deze taak moet uitvoeren
 - II. Zijn er nadelen aan deze oplossing?
 - III. Wordt deze taak op dit moment door deze actoren (overheid/bedrijf/organisatie) uitgevoerd? Zo niet, door wie dan?
 - IV. Is deze taak in de geschiedenis altijd door deze actor uitgevoerd, of zijn er ook andere organisaties geweest die deze taak hebben uitgevoerd?
 - V. Heeft deze taak kenmerken van een collectief goed? Zo ja, welke wel. Zo nee, welke niet.
 - VI. Welke politieke stroming is het waarschijnlijk met je eens dat deze taak door deze organisatie moet worden uitgevoerd? Kies tussen de sociaaldemocratische, de christendemocratische en de liberale stroming.

Wat doen de leerlingen?

Een standpunt innemen door een plek te kiezen in het lokaal, hun standpunt toelichten.

Stellingen/onderwerpen (kaartjes van maken of PowerPoint)

1. Vuilnis ophalen
2. Openbaar Vervoer
3. Wegen
4. Dijken
5. Rechtspraak
6. Gevangenissen
7. Onderhoud plantsoenen
8. Ziekenhuizen
9. Auto's produceren
10. Elektriciteit produceren en leveren
11. Rijexamens afnemen
12. Theatervoorstellingen maken

Vier posters in vier hoeken

- Overheid
- Bedrijf
- Organisatie of bedrijf met subsidie
- Organisatie zonder subsidie

Antwoordmodel

1. Vuilnis ophalen

- III Afval wordt opgehaald door bedrijven. Door bedrijven die in handen zijn van de overheid (bijvoorbeeld een aantal gemeenten) of door bedrijven die particulier bezit zijn.
- IV Vuilnis ophalen was meestal een taak van de gemeente.
- V Ja, heeft de kenmerken van een collectief goed.
- VI De politieke stromingen zullen over dit onderwerp niet veel van mening verschillen, wellicht zijn liberalen (en christendemocraten) vaker dan sociaaldemocraten voorstander van uitbesteding van afval ophalen aan bedrijven, de verantwoordelijkheid blijft echter bij de gemeente liggen.

2. Openbaar Vervoer

- III Openbaar vervoer wordt verzorgd door bedrijven. Soms door bedrijven die in handen zijn van de overheid, soms door particuliere bedrijven.
- IV Openbaar Vervoer is in het verleden door bedrijven uitgevoerd, maar kwam later vaak helemaal in handen van de overheid. Daarna zijn OV-bedrijven vaak weer geprivatiseerd.
- V Het openbaar vervoer is in het algemeen belang, en moet voor iedereen beschikbaar zijn. Deels wordt het betaald uit belastingen, maar deels ook uit de kaartjes die mensen zelf kopen. Openbaar vervoer kan wellicht ook zonder de steun van de overheid geproduceerd worden, maar dan wordt het wel duurder en is het wellicht niet meer voor iedereen beschikbaar.
- VI Sociaaldemocratische partijen willen het OV meestal in overheidshanden houden, terwijl liberalen en christendemocraten eerder voorstander zullen zijn van privatiseren.

3. Wegen

- III Wegen worden aangelegd door de overheid (die daarvoor opdracht verleent aan bedrijven)
- IV De aanleg van wegen is al eeuwen een overheidstaak.
- V De aanleg en onderhoud van wegen heeft alle kenmerken van een collectief goed.
- VI Op dit terrein zullen de politieke stromingen niet veel van mening verschillen.

4. Dijken

- III Dijken worden aangelegd door de overheid (die daarvoor opdracht verleent aan bedrijven)
- IV De aanleg van dijken is al eeuwen een overheidstaak.
- V De aanleg en onderhoud van dijken heeft alle kenmerken van een collectief goed.
- VI Op dit terrein zullen de politieke stromingen niet veel van mening verschillen.

5. Rechtspraak

- III Rechtspraak wordt gedaan door de overheid (de rechterlijke macht)
- IV Dat is al eeuwen zo.
- V Rechtspraak heeft allen kenmerken van een collectief goed.
- VI Op dit terrein verschillen politieke stromingen niet van mening.

6. Gevangenissen

- III Gevangenissen worden beheerd door de overheid.
- IV Dat is zo sinds er gevangenissen zijn. In de Middeleeuwen waren er geen gevangenissen, maar werden mensen op andere manieren gestraft.
- V Gevangenissen hebben alle kenmerken van een collectief goed.
- VI Op dit terrein zullen de politieke stromingen niet veel van mening verschillen.

7. Onderhoud plantsoenen

- III Onderhoud van plantsoenen gebeurt door de (lokale) overheid, die daar vaak wel bedrijven bij inschakelt.
- IV Sinds er openbaar groen is (de 19^e eeuw) lag het onderhoud daarvan bij de overheid.
- V Openbare plantsoenen zijn een collectief goed en hebben daar ook alle kenmerken van. Maar je hebt natuurlijk ook particulier groen, en je kunt je plantsoenen voorstellen die worden beheerd door een organisatie en die alleen voor leden van die organisatie toegankelijk zijn. (Denk aan de Hortus).
- VI Wellicht zullen liberalen (en christendemocraten) eerder kiezen voor uitbesteden aan bedrijven dan sociaaldemocraten.

8. Ziekenhuizen

- III Ziekenhuizen zijn stichtingen die geen winst mogen uitkeren, hoewel het kabinet Rutte I plannen had om deze optie te creëren. Via de Zorgverzekeringswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten regelt de overheid dat vrijwel de gehele Nederlandse bevolking verzekerd is tegen ziektekosten. De overheid bepaalt ook de samenstelling van het basispakket. Voor een deel van de handelingen in ziekenhuizen is door de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) een tarief bepaald, over andere handelingen onderhandelen de zorgverzekeraars met de ziekenhuizen. De overheid betaalt de ziekenhuizen dus niet, maar zorgt wel dat via zorgverzekeraars betaald wordt voor behandeling in het ziekenhuis.
- IV Veel ziekenhuizen zijn opgericht door stichtingen, verenigingen of kerken. Er waren ook gemeentelijke ziekenhuizen (dus in handen van de overheid.).
- V Je zou ziekenzorg ook kunnen organiseren door iedereen die dat wil zelf te laten betalen voor de behandeling in het bedrijf ziekenhuis. Ziekenzorg is in het algemeen belang, maar kan ook door de markt geproduceerd worden. Dan zal het echter niet voor iedereen beschikbaar zijn.
- VI Liberalen en christendemocraten zullen eerder dan sociaaldemocraten voorstander zijn van marktwerking in de zorg en de mogelijkheid voor ziekenhuizen om winst te maken.

9. Auto's produceren

- III auto's worden geproduceerd door bedrijven
- IV ja
- V geen kenmerken van een collectief goed, een auto is geen collectief goed.
- VI alle politieke stromingen denken hier hetzelfde over.

10. Elektriciteit produceren en leveren

- III Bedrijven die energie leveren zijn in particuliere handen of in overheidshanden. Zo zijn bij Delta en Eneco gemeenten en provincie aandeelhouders, terwijl Nuon onderdeel is van een internationaal bedrijf.
- IV de eerste elektriciteit werd geproduceerd door particulieren bedrijven, maar dat werd al snel een taak van de overheid (eind 19^e eeuw).
- V Elektriciteit is in het algemeen belang en moet voor iedereen beschikbaar zijn, maar dat kan ook door mensen te laten betalen aan bedrijven. Het kan dus ook zonder ingrijpen van de overheid geleverd worden.
- VI sociaaldemocratische politieke partijen zijn kritischer ten opzichte van het privatiseren van energiebedrijven dan liberale en christendemocratische partijen.

11. Rijexamens afnemen

- III Het CBR is een privaatrechtelijke stichting die door de minister van Infrastructuur en Milieu belast is met een verkeersveiligheidsstaak: *het beoordelen van de rijvaardigheid en medische geschiktheid van bestuurders, en de vakbekwaamheid van professionals in transport en logistiek.*
- IV Dat is altijd zo geweest, sinds er rijbewijzen zijn. (De voorganger van) het CBR is opgericht door een aantal maatschappelijke organisaties.
- V Een rijbewijs is geen collectief goed, je kunt mensen in principe laten betalen voor hun rijbewijs. Wel moet de overheid (in het algemeen belang) regels stellen, zodat mensen een rijbewijs gaan halen.
- VI Hierover zullen politieke stromingen niet van mening verschillen.

12. Theatervoorstellingen maken

- III Individuen, bedrijven, verenigingen en stichtingen maken theater. Soms met subsidie (of in opdracht) van de overheid, soms zonder.
- IV Daarin is niet veel veranderd door de tijd heen. Vroeger werd er bijvoorbeeld theater gemaakt aan het hof.
- V Theater is geen collectief goed, het kan ook worden geproduceerd zonder dat de overheid daar geld in steekt. Maar veel voorstellingen zullen dan niet tot stand komen. Er worden dan alleen nog voorstellingen gemaakt die mensen kunnen (en waar mensen voor willen) betalen. Ook zal niet iedereen naar theater kunnen, omdat het voor sommige mensen te duur is.
- VI Hierover zullen politieke stromingen niet van mening verschillen, hooguit over de mate waarin theater gesubsidieerd moet worden.

Leve de overheid?

Deze werkvorm kan op zichzelf staan, maar kan ook goed worden uitgevoerd als vervolg op Leve de overheid!

Korte omschrijving van de werkvorm (vmbo)

De docent noemt een aantal taken en vraagt aan de leerlingen wie volgens hen deze taak moet uitvoeren. Vraag de leerlingen steeds om per taak te bepalen wie deze taak volgens hen moet uitvoeren. Ze kunnen daarbij kiezen tussen drie hoeken van het lokaal:

- De overheid moet het doen
- De overheid moet het niet zelf doen, maar er wel aan meebetalen
- De overheid moet het niet doen en niet meebetalen.

Leerdoel

Leerlingen bepalen hun standpunt over de taken van de overheid

Duur 30 minuten

Wat doet de docent?

- Leg uit dat de klas gaat discussiëren over de vraag welke taken de overheid (regering, provincie of gemeente) moet uitvoeren.
- Vraag de leerlingen steeds om per taak te bepalen welke hoek ze kiezen. Voordat ze de hoek kiezen moeten ze eerst een argument bedenken waarom ze dat vinden. Stel als leerlingen op een bepaalde plek staan vraag A aan twee of drie leerlingen. Zorg dat gedurende de hele werkvorm alle leerlingen aan het woord komen. Stel eventueel ook vervolgvragen B of C.
 - A. Waarom vind je dat deze actor deze taak moet uitvoeren
 - B. Zijn er nadelen aan deze oplossing?
 - C. Wordt deze taak op dit moment door deze actoren (overheid/bedrijf/organisatie) uitgevoerd? Zo niet, door wie dan?
- Aan het eind van de werkvorm kunt u nog toelichten dat over de rol van de overheid verschillend wordt gedacht. Sociaaldemocraten (bijvoorbeeld SP, GroenLinks en PvdA) zijn vaak voor een grotere rol, terwijl liberalen (bijvoorbeeld VVD en D66) het liefst zoveel mogelijk aan bedrijven over laten. Christendemocraten (bijvoorbeeld CDA) denken vaak eerder aan maatschappelijke organisaties, de overheid moet alleen iets doen als maatschappelijke organisaties dat niet zelf kunnen. Ook kunt u nog uitleggen dat sommige taken niet gedaan worden als de overheid ze niet doet, en burgers verplicht daaraan mee te betalen. Denk aan dijken en rechtspraak. Iedereen heeft er belang bij, maar als je niet wordt gedwongen daarvoor (belasting) te betalen, dan komen er geen dijken en worden rechters niet betaald. Voor openbaar vervoer geldt dit wat minder (hoewel veel lijnen niet zouden rijden als alles uit de verkoop van kaartjes betaald moet worden). Voor auto's geldt het helemaal niet. (Dijken en rechtspraak zijn voorbeelden van collectieve goederen.)

Wat doen de leerlingen?

Een standpunt innemen door een plek te kiezen in het lokaal, hun standpunt toelichten.

Stellingen/onderwerpen (kaartjes van maken of PowerPoint)

1. Vuilnis ophalen
2. Openbaar Vervoer
3. Wegen
4. Dijken
5. Rechtspraak
6. Gevangenissen
7. Onderhoud plantsoenen
8. Ziekenhuizen
9. Auto's produceren
10. Elektriciteit produceren en leveren
11. Rijexamens afnemen
12. Theatervoorstellingen maken

Drie posters in drie hoeken

- De overheid moet het doen
- De overheid moet het niet zelf doen, maar er wel aan meebetalen
- De overheid moet het niet doen en niet meebetalen.

Antwoordmodel

1. Vuilnis ophalen

- C Afval wordt opgehaald door bedrijven. Door bedrijven die in handen zijn van de overheid (bijvoorbeeld een aantal gemeenten) of door bedrijven die particulier bezit zijn.

2. Openbaar Vervoer

- C Openbaar vervoer wordt verzorgd door bedrijven. Soms door bedrijven die in handen zijn van de overheid, soms door particuliere bedrijven.

3. Wegen

- C Wegen worden aangelegd door de overheid (die daarvoor opdracht verleent aan bedrijven)

4. Dijken

- C Dijken worden aangelegd door de overheid (die daarvoor opdracht verleent aan bedrijven)

5. Rechtspraak

- C. Rechtspraak wordt gedaan door de overheid (de rechterlijke macht)

6. Gevangenissen

- C Gevangenissen worden beheerd door de overheid.

7. Onderhoud plantsoenen

- C Onderhoud van plantsoenen gebeurt door de (lokale) overheid, die daar vaak wel bedrijven bij inschakelt.

8. Ziekenhuizen

- C. Ziekenhuizen zijn stichtingen die geen winst mogen uitkeren, hoewel het kabinet Rutte I plannen had om deze optie te creëren. Via de Zorgverzekeringswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten regelt de overheid dat vrijwel de gehele Nederlandse bevolking verzekerd is tegen ziektekosten. De overheid bepaalt ook de samenstelling van het basispakket. Voor een deel van de handelingen in ziekenhuizen is door de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) een tarief bepaald, over andere handelingen onderhandelen de zorgverzekeraars met de ziekenhuizen. De overheid betaalt de ziekenhuizen dus niet, maar zorgt wel dat via zorgverzekeraars betaald wordt voor behandeling in het ziekenhuis.

9. Auto's produceren

- C. Auto's worden geproduceerd door bedrijven

10. Elektriciteit produceren en leveren

- C. Bedrijven die energie leveren zijn in particuliere handen of in overheidshanden. Zo zijn bij Delta en Eneco gemeenten en provincie aandeelhouders, terwijl Nuon onderdeel is van een internationaal bedrijf.

11. Rijexamens afnemen

- C. Het CBR is een privaatrechtelijke stichting die door de minister van Infrastructuur en Milieu belast is met een verkeersveiligheidszaak: *het beoordelen van de rijvaardigheid en medische geschiktheid van bestuurders, en de vakbekwaamheid van professionals in transport en logistiek.*

12. Theatervoorstellingen maken

- C. Individuen, bedrijven, verenigingen en stichtingen maken theater. Soms met subsidie (of in opdracht) van de overheid, soms zonder.